

9. MŰZŰRDŰS

Elektronspin-rezonancia

JEGYZŰKŰNYV

Katona DŰzŰvid

Nagy DŰzŰniel

Szigeti BalŰzŰzs

Fizika BSc 4. fŰzŰldŰzŰv

Szerda dŰzŰleldŰzŰtti csoport

MŰzŰrdŰs ideje:

2017. mŰzŰrcius 23.

MODERN FIZIKA LABORATŰRIUM

1. A mđžřrdžřs cdžřlja

A mđžřrdžřsdžřnk a cdžřlja, hogy Cr^{3+} , valamint Mn^{2+} ionokat tartalmazdžř minta elektronspin-rezonancia (ESR) spektrumdžřnak mđžřrdžřsdžřvel meghatdžřrozzuk a Mn^{2+} ion giromdžřgneses-faktordžřt, illetve a mintdžřban ldžřvdžř atomok szdžřmdžřt, valamint Mn^{2+} džřs Cr^{3+} hiperfinom-kdžřlcsdžřnhatdžřsi egydžřtthatdžřjdžřt.

2. Mdžřřrdžřřsldžřřrdžřřs

2.1. Elmdžřřleti hdžřřtdžřř

Az ESR mđžřřrdžřřs alapja, hogy Zeeman-felhaddžřřst hozunk ldžřřtre sztaticus mđžřřgneses tdžřř segdžřřtsdžřřgdžřřvel. Ekkor a ldžřřtrejdžřřtt Zeeman-alndžřřvdžřřk kdžřřzdžřřtt elektromdžřřgneses gerjesztdžřřs segdžřřtsdžřřgdžřřvel džřřtmeneteket hozunk ldžřřtre. Az rezonancia feltdžřřtele:

$$h\nu = g\mu_B B_0 + Am_I \quad (1)$$

Ahol h a Planck-džřřllanddžřř, g az džřřn. g -faktor, μ_B a Bohr-magneton, ν a gerjesztdžřřsi elektromdžřřgneses hulldžřřm frekvencidžřřja, A az džřřn. finomszerkezeti džřřllanddžřř, džřřs m_I a magspin B_0 irdžřřnydžřř vetdžřřlete. Ez utdžřřbbi $\pm I$ kdžřřzt vdžřřltozhat, tehdžřřt $2I + 1$ džřřrtdžřřket vehet fel. A hiperfinom kdžřřlcsdžřřnhatdžřřs eredmdžřřnyekdžřřpp az elektronok energiaszintje is ennyi ndžřřvdžřřra hasad. Mivel a kivdžřřlasztdžřřsi szabdžřřly szerint csak a $\Delta m_S = \pm 1$ džřřtmenetek engeddžřřlyezettek, ezdžřřrt az ESR spektrumban is ennyi csdžřřcsot mđžřřrdžřřnk adott mag esetdžřřn. A kdžřřpet džřřnyalja, hogy az adott mintdžřřban egy elem tdžřřbbfdžřřle izotdžřřpja is szerepelhet, džřřgy ezek džřřsszegdžřřt mđžřřrdžřřk, ahol a gdžřřrbe alatti terdžřřlet az adott I -jdžřř atomok szdžřřmdžřřval ardžřřnyos. A mđžřřrdžřřs sordžřřn B_0 džřřrtdžřřkdžřřt vdžřřltoztattuk džřřs annak a fdžřřggvdžřřnydžřřben mđžřřrtdžřřk az abszorpcidžřřt.

A mđžřřrdžřřs sordžřřn a B_0 sztaticus mđžřřgneses tdžřřř mellett alkalmazunk egy džřřllanddžřř frekvencidžřřjdžřř gerjesztdžřřst, amellyel az džřřtmeneteket hozunk ldžřřtre. A mđžřřrdžřřsrdžřřl a jobb jel/zaj ardžřřny džřřrdek džřřben, lock in technikdžřřt alkalmaztunk, amelynek a ldžřřnyege, hogy a mđžřřrdžřřsi alatti mđžřřgneses tdžřřřret moduldžřřljuk 100kHz-ces peridžřřdkus jellel džřřs ennek segdžřřřtsdžřřgdžřřvel kiszdžřřřrdžřřk a pontosan ugyandžřřgy vdžřřltozdžřř komponenst. A lock in technika kdžřřvetkeztdžřřben az ESR-jel derivdžřřřtdžřřt kapjuk, azaz idedžřřlis esetben

Lorentz-gd'z'rd'z'k derivd'z'ljait regisztrd'z'ljuk.

2.2. Md'z'rd'z'si eszkd'z'zd'z'k

- Elektronspinrezonancia-spektroszkd'z'p
- Szd'z'md'z'td'z'gd'z'p
- Mn^{2+} d'z's Cr^{3+} mintd'z'k

3. Adatok d'z's kid'z'rt d'z'keld'z's

3.1. Krd'z'm(III) ESR-spektruma

A termd'z'szetben krd'z'mnak hd'z'rom stabil $I = 0$ magspind'z' izotd'z'pja fordul eld'z' (^{50}Cr , ^{52}Cr , illetve ^{54}Cr), amelyek az atomok 90.50%-t adjd'z'k. Ezen feld'z'l az $I = 3/2$ magspind'z' ^{53}Cr adja az atomok 9.50%-d'z't. A mintd'z'rd'z'l kis ld'z'ptetd'z'ssel felvettd'z'k az ESR-spektrumot. Az elmd'z'letnek megfeleld'z'en egy fd'z'csd'z'cs jelent meg, mellette 4 gyengd'z'n ld'z'thatd'z' kisebb csd'z'csal (1. d'z'bra). A fd'z'csd'z'csra Lorentz-gd'z'rbe derivd'z'ltjd'z't illesztettd'z'k. A Lorentz-gd'z'rbe a kd'z'vetkezd'z' alakd'z':

$$f(x) = \frac{a}{(1 + s(x - x_0)^2)} \quad (2)$$

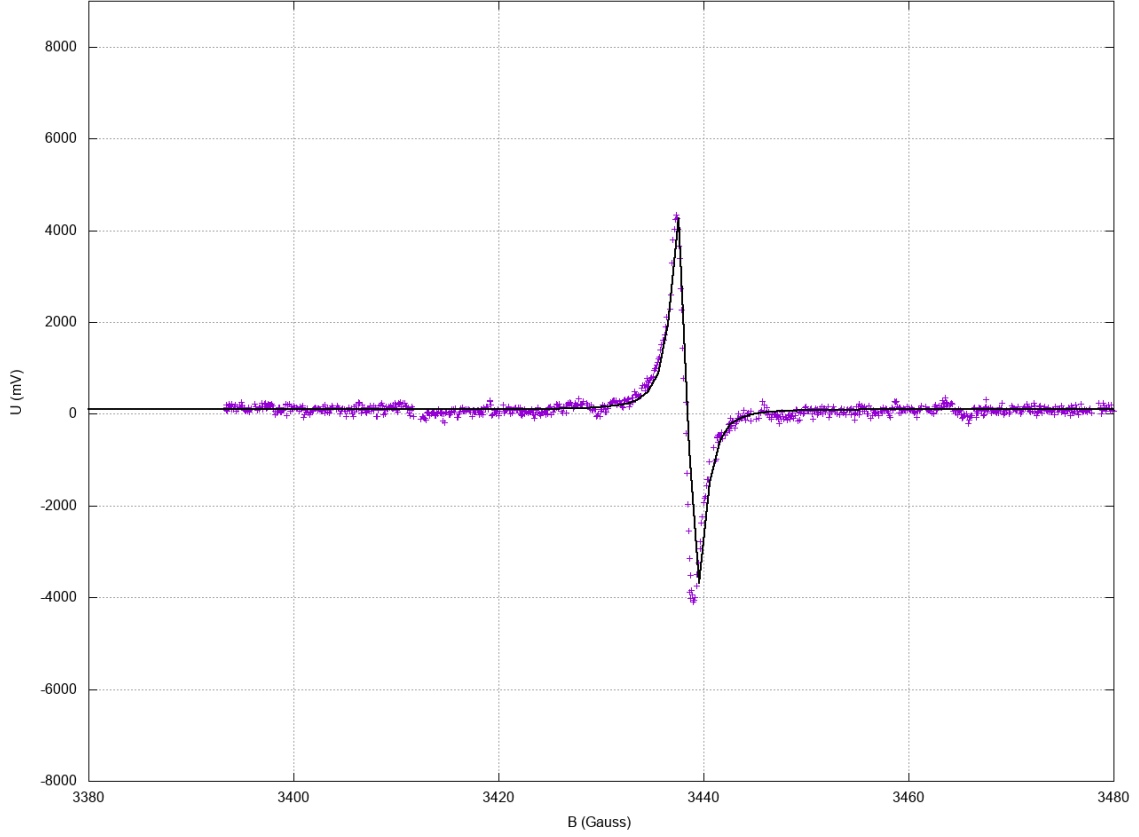
tehd'z't a derivd'z'ltja:

$$\frac{df}{dx} = \frac{-2as(x - x_0)}{(1 + s(x - x_0)^2)^2} \quad (3)$$

Az illesztett gd'z'rbe adatait az 1. td'z'bld'z'zat tartalmazza (egy c offsetet is beledefinid'z'lva a fenti kd'z'pletbe).

a (0.5mV)	s (Gauss ⁻²)	x_0 (Gauss)	c (0.5mV)
17524 ± 455.7	0.610 ± 0.024	3438.50 ± 0.0497	100 ± 22.55

1. táblázat. A Cr³⁺-minta esetében mért ESR jelre illesztett görbe paramétereit

1. ábra. A mért adatok, és az illesztett derivált Lorentz-görbe Cr³⁺ minta esetében

A Cr³⁺ g-faktornak ismeretében (4) kiszámolható a gerjesztési frekvencia (5. egyenlet).

$$g_{Cr} = 1.98 \pm 0.0001 \quad (4)$$

$$\nu = \frac{g_{Cr}\mu_B B_0}{h} = 9.529 \text{ GHz}, \delta\nu = 6 \times 10^{-4} \quad (5)$$

A Cr-mintd  ban ld  vd   atomok szd  md  t ismerjd  k: $N_{Cr} = 8,3 \times 10^{13}$. Ezt, valamint a Cr^{3+} -minta csd  csok alatti terd  letd  t felhaszn  ljuk a Mn^{2+} mennyisd  gd  nek meghat  rozd  sd  hoz. A Lorentz-gd  rbe alatti terd  letet a 6. egyenlet adja meg.

$$T = \int_{-\infty}^{\infty} dx \frac{a}{(1 + s(x - x_0)^2)} = \frac{\pi a}{\sqrt{s}} \quad (6)$$

Ezek alapjd  n a fd  csd  cs alatti terd  let (7):

$$T_{Cr,I=0} = (35244 \pm 1610)mV \times Gauss \quad (7)$$

Ez alapjd  n a teljes mintd  ra (8):

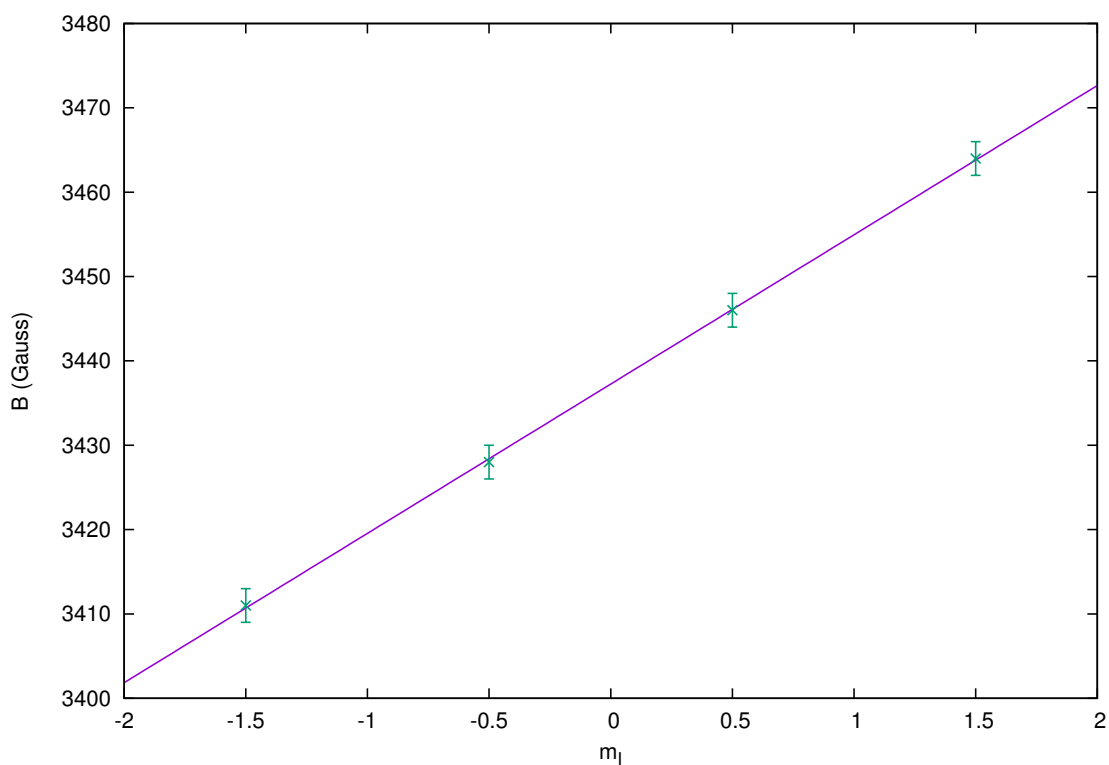
$$T_{Cr} = T_{Cr,I=0}/0.9050 = (38943 \pm 1780)mV \times Gauss \quad (8)$$

d  gy az iononkd  nti terd  let (9):

$$Z := T_{Cr}/N_{Cr} = (4.692 \pm 0.215) \times 10^{-10}mV \times Gauss \quad (9)$$

A kis jel/zaj ard  ny miatt a 4 kisebb csd  cs helye csak hozzd  vetd  legesen hat  rozhat  k meg, gd  rbe nem illeszthet   rd  juk. A nd  gy csd  cs helye: $B_1 = 3411$ Gauss, $B_2 = 3428$ Gauss, $B_3 = 3446$ Gauss, $B_4 = 3464$ Gauss, a hib  juket 2 Gaussnak becs  ltem (2. d  bra) . A pontokra egyenest illesztve $\Delta B = 17.7 \pm 0.17$ Gauss. Ezek alapjd  n a hiperfinom felhasad  si d  lland  :

$$A_{Cr} = g_{Cr}\mu_B\Delta B = (3.25 \pm 0.03) \times 10^{-26}J \quad (10)$$

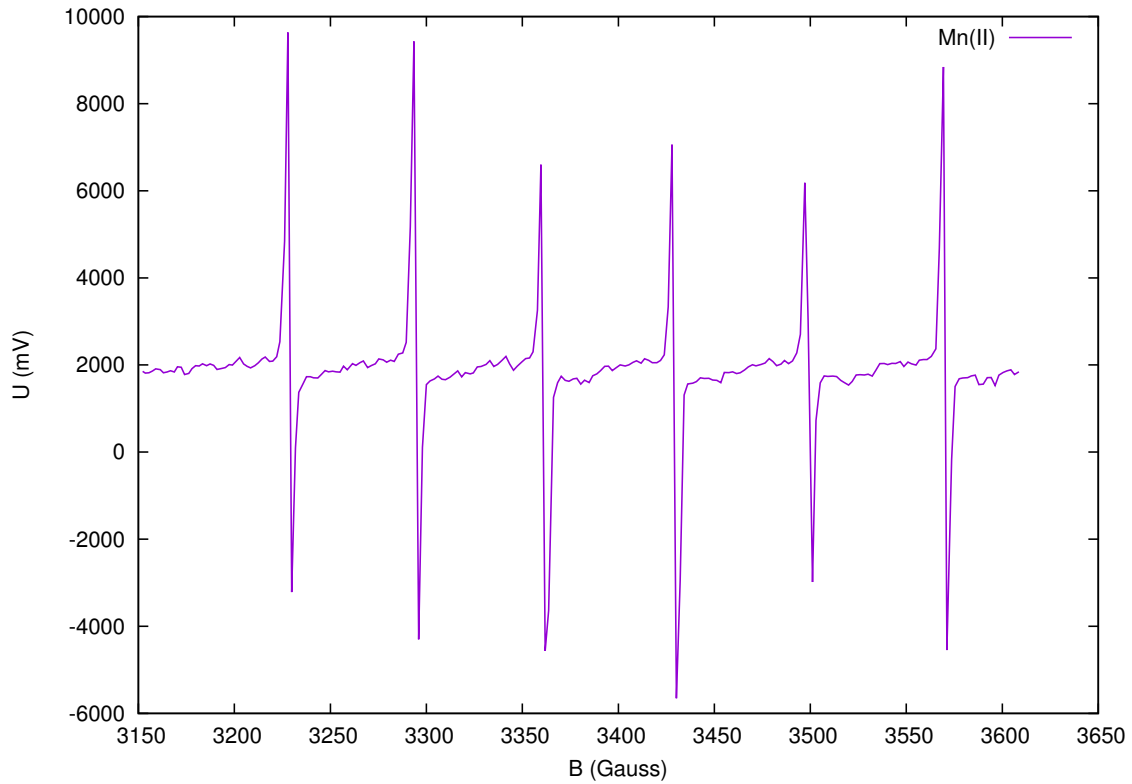
2. ábra. Cr minta $I = 3/2$ magspindű csúcsai dűs az illesztett egyenes

3.2. Mangdűn(II) ESR-spektruma

A mintdűban egydűle ion, a $^{55}\text{Mn}^{+2}$ spektrumdűt regisztrdűltuk (3. dűbra). A spektrum az $I = 5/2$ magspinnek megfeleldűen 6 csdűcsot mutat. Az egye csdűcsokdűl nagyobb felbontdűssel kdűszdűtetdűnk regisztrdűtumokat, melyekre Lorentz-gdűrbdűket illesztetdűnk (1. fdűggeldűk 5-10. dűbra). Ezek adatait a 2. tdűbldűzat tartalmazza.

m_I	a (2mV)	s (Gauss) $^{-2}$	x_0 (Gauss)	c (2mV)
-2.5	12930 ± 432.3	0.812 ± 0.023	3225.00 ± 0.0634	-50 ± 16.25
-1.5	12930 ± 443.4	0.889 ± 0.025	3290.40 ± 0.0578	-154 ± 31.28
-0.5	11930 ± 426.2	0.989 ± 0.027	3357.20 ± 0.0582	-284 ± 45.12
0.5	13050 ± 456.1	0.783 ± 0.024	3425.36 ± 0.0332	-284 ± 45.7
1.5	11924 ± 439.1	1.005 ± 0.022	3495.02 ± 0.0435	-104 ± 25.67
2.5	11524 ± 447.2	0.910 ± 0.027	3565.82 ± 0.0523	-554 ± 132.85

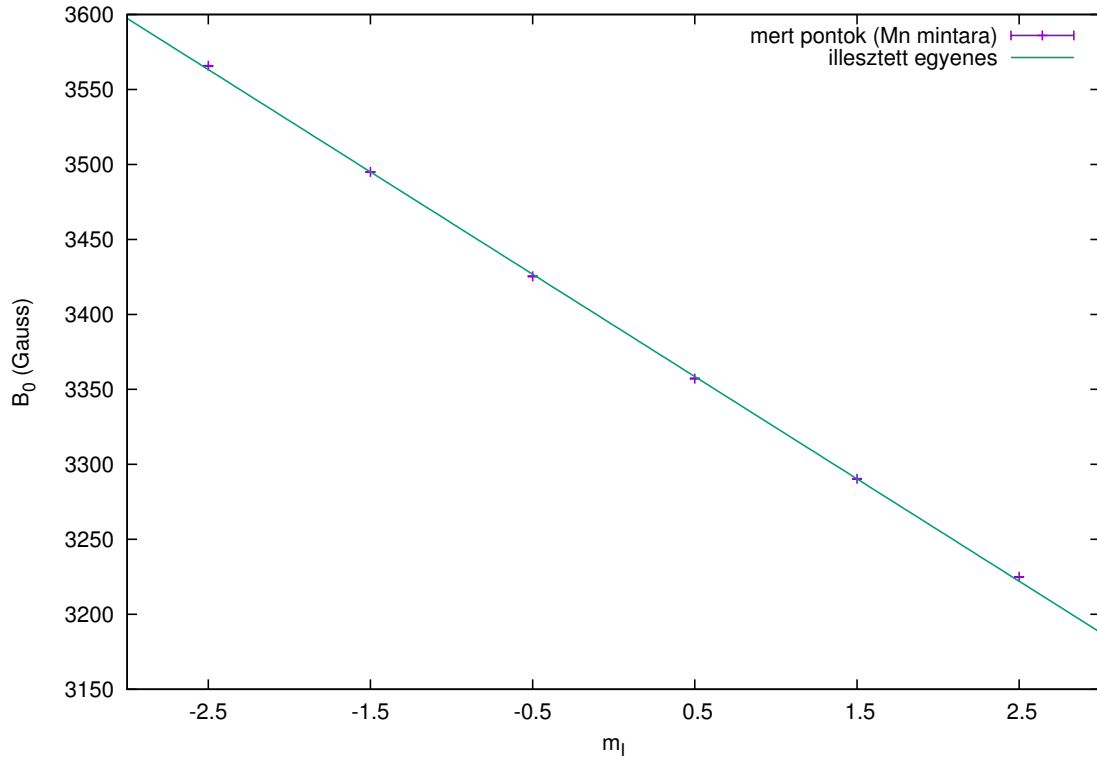
2. táblázat. A Mn^{2+} -minta esetében az ESR jelre illesztett görbe paraméterei

3. ábra. Mn^{2+} minta teljes spektruma nagy léptékkel

A m_I függvényében ábrázolva a Mn^{2+} spektrumában megjelölendő csúcsok helyeit, akkor egy egyenest kapunk (11. egyenlet).

$$B_0 = -\frac{A}{g_{Mn}\mu_B}m_I + \frac{h\nu}{g_{Mn}\mu_B} \quad (11)$$

4. ábra. $B(m_I)$ pontokra illesztett egyenes ($y = mx + b$). Paraméterei: $m_{egyes} = -68.24 \pm 0.55$, $b = 3392.7 \pm 0.8$

Az illesztett egyenes paramétereiből meghatározható a g_{Mn} és az A hiperfinom kölcsönhatási tényező (12, 13).

$$g_{Mn} = \frac{h\nu}{\mu_B b} = 2.007 \pm 0.002 \quad (12)$$

$$A_{Mn} = -m_{egyes} g_{Mn} \mu_B = (1.27 \pm 0.01) \times 10^{-25} J \quad (13)$$

3.2.1. Mn(II)-ionok szd'z'~md'z'~nak meghatd'z'~rozd'z'~sa

md'z'~rd'z'~s	T (2mV $\times$ Gauss)
1	$(4.5079 \pm 0.02) \cdot 10^4$
2	$(4.3082 \pm 0.02) \cdot 10^4$
3	$(3.7687 \pm 0.02) \cdot 10^4$
4	$(4.6332 \pm 0.02) \cdot 10^4$
5	$(3.7367 \pm 0.02) \cdot 10^4$
6	$(3.7941 \pm 0.02) \cdot 10^4$

3. táblázat. A Mn^{2+} -minta esetd'z'~ben a Lorentz-gd'z'~rbe alatti terd'z'~letek

A csd'z'~csok alatti terd'z'~leteket mutatja a 3. td'z'~bld'z'~zat. Ezek d'z'~sszege (14):

$$T_{Mn} = (4.950 \pm 0.24) \times 10^5 mV \times Gauss \quad (14)$$

Ebbd'z'~l becsd'z'~lhetd'z'~ a Mn^{2+} ionok szd'z'~ma, felhasznd'z'~lva a Cr^{3+} nd'z'~l md'z'~rteket (15):

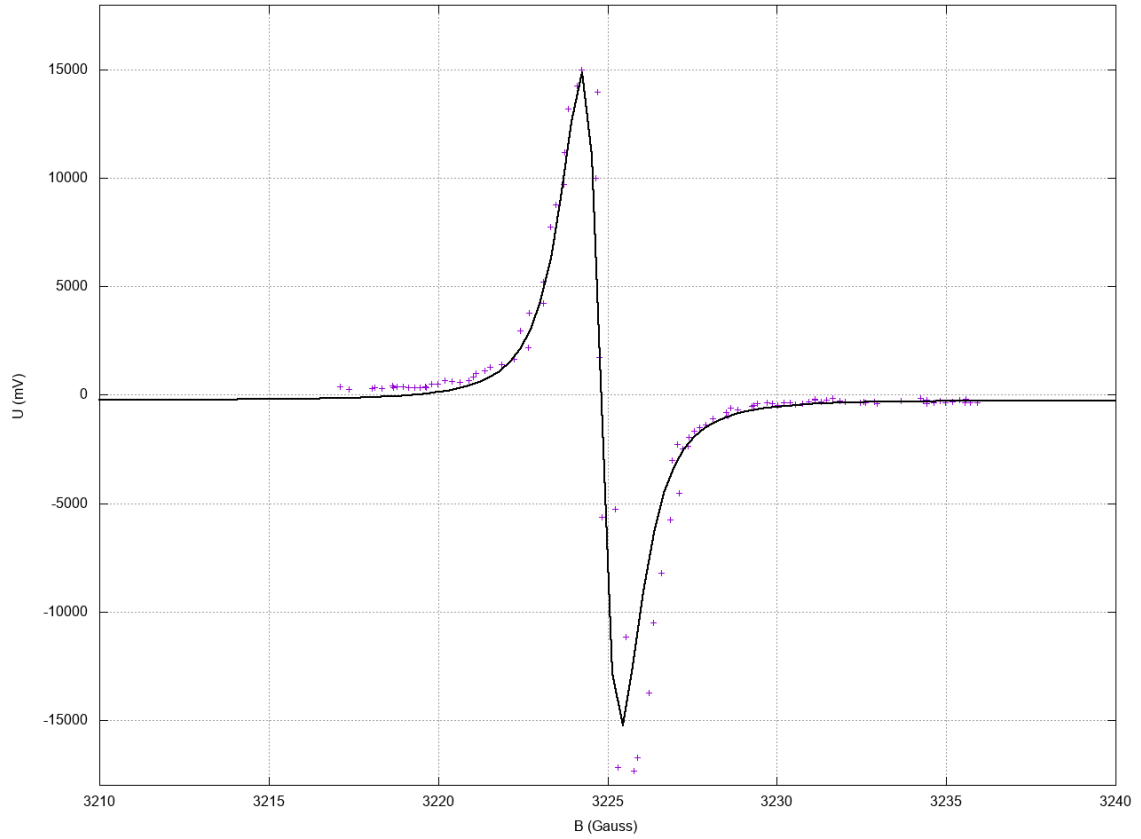
$$N_{Mn} = T_{Mn}/Z = (1.05 \pm 0.10) \times 10^{15} \quad (15)$$

4. Diszkussid'z'~

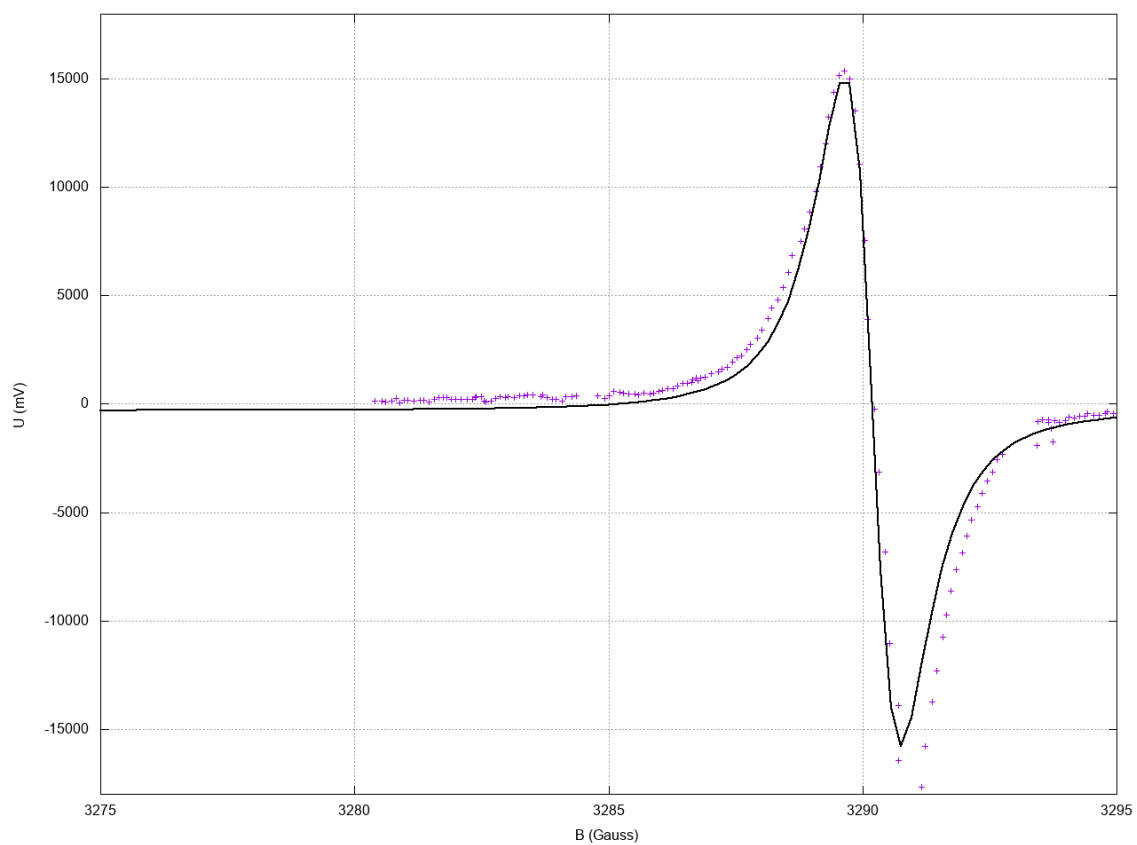
A gyakorlat sord'z'~n megmd'z'~rt d'z'~k Cr^{3+} illetve Mn^{2+} ionok ESR-spektrumd'z'~t. A Cr^{3+} -minta 90.50% $I = 0$ spind'z'~ magot (^{50}Cr , ^{52}Cr , ^{54}Cr), md'z'~g 9.50%-ban $I = 3/2$ spind'z'~ magot (^{53}Cr) tartalmaz. Ennek megfeleld'z'~en a spektrumban egy jd'z'~l ld'z'~thatd'z'~ csd'z'~cs jelent meg. Az $I = 3/2$ magspin hatd'z'~sd'z'~ra a hiperfinom-felhasadd'z'~s kd'z'~vetkezt d'z'~ben megjelend'z'~ 4 kisebb csd'z'~cs d'z'~pphogy ld'z'~thatd'z'~an jelenik csak meg (a magok jd'z'~val kisebb szd'z'~ma d'z'~s a nd'z'~gyfeld'z'~ hasadd'z'~s kd'z'~vetkezt d'z'~ben), amely alapjd'z'~n becsd'z'~lhetd'z'~ volt a Cr^{3+} -ra jellemzd'z'~ hiperfinom kd'z'~lcsd'z'~nhatd'z'~si d'z'~llandd'z'~ $A_{Cr} = (3.3 \pm 0.2) \times 10^{-26} J$. A Mn^{2+} -minta ESR spektrumd'z'~m 6, egymd'z'~std'z'~l azonos td'z'~volsd'z'~gd'z'~ csd'z'~csot figyelt d'z'~nk meg, amely megfelel annak, hogy a minta csupd'z'~n ^{55}Mn magot tartalmaz, amelyre $I = 5/2$. A Cr^{3+} -minta md'z'~rd'z'~sd'z'~bd'z'~l meghatd'z'~rozott frekvencia birtokd'z'~ban a

Mn^{2+} -ra a giromdőlőgneses faktor $g = 2.007 \pm 0.002$ -nak addólódott. A hat csdőlőcs helydőlőre egyenest illsztove pedig a finom kdőlőlcsdőlőnhadőlősi dőlőllanddőlőt kaptuk meg, melyre $A_{Mn} = (1.27 \pm 0.01) \times 10^{-25} J$ addólódott.

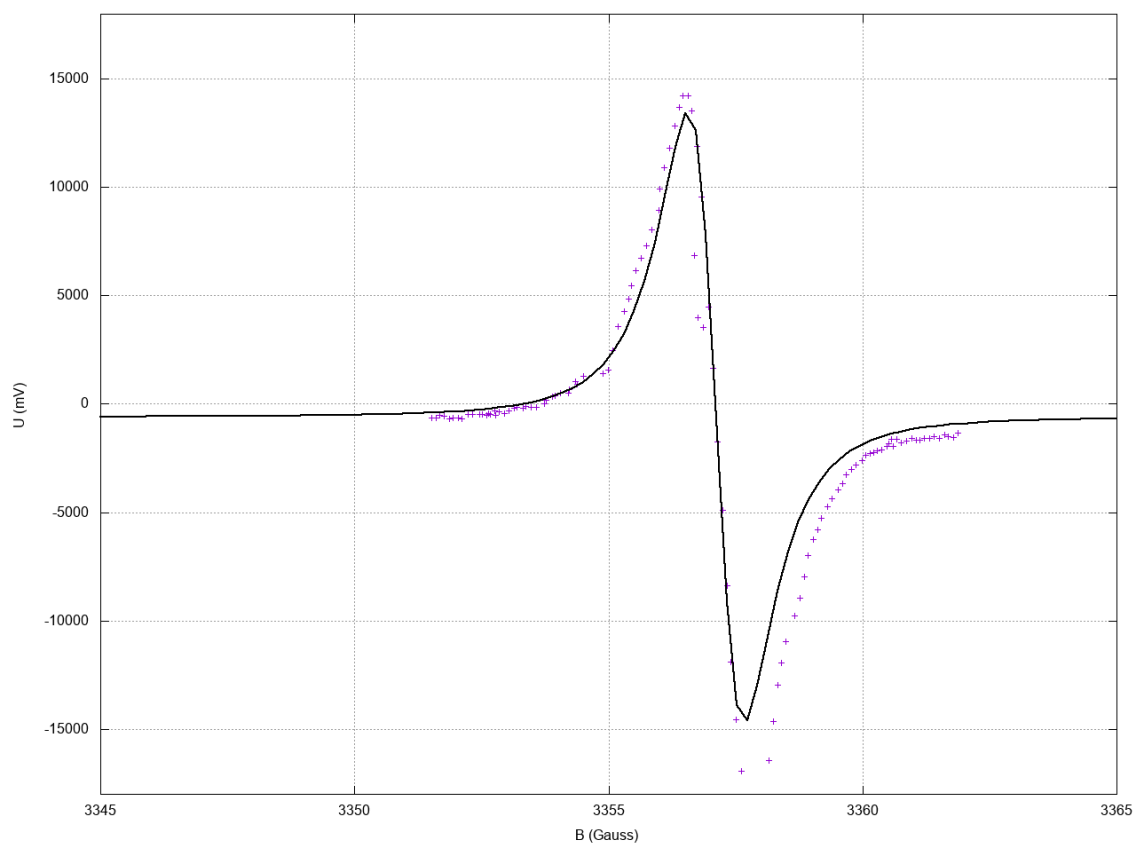
5. Fdőlőggeldőlők

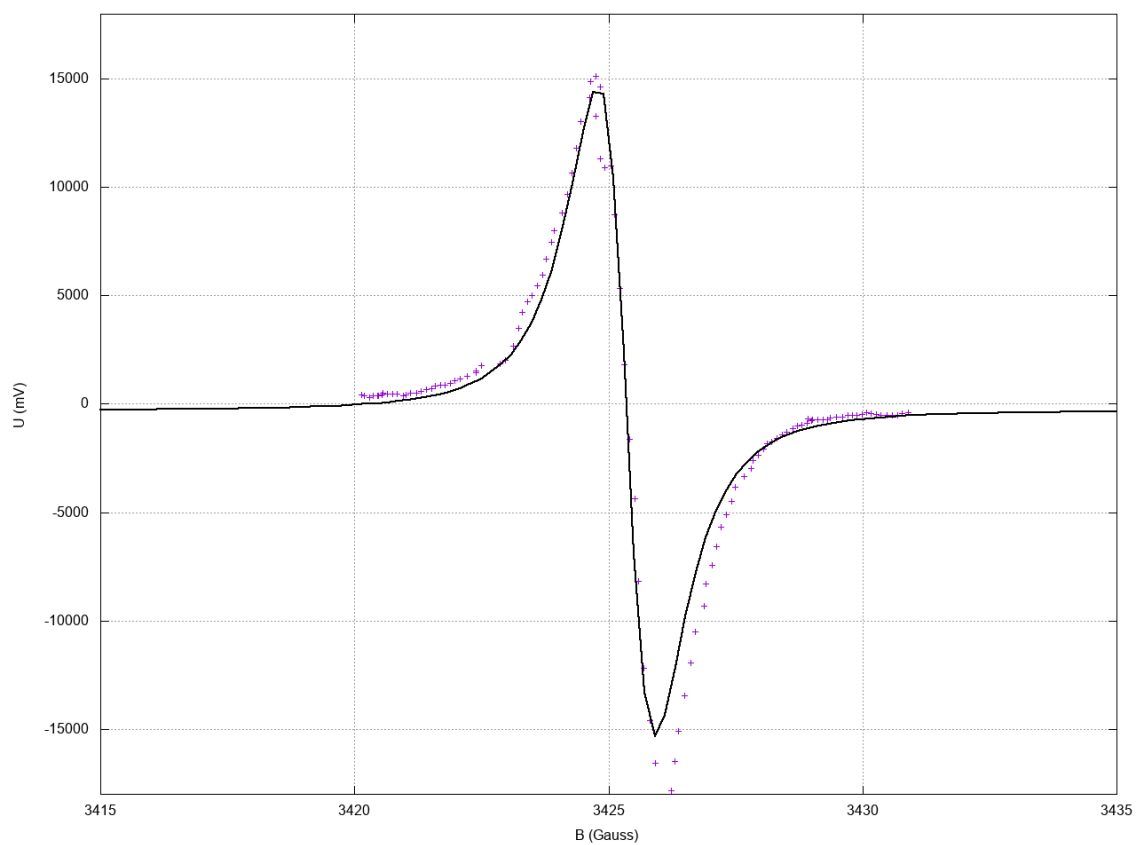
5. ábra. A mdőlőrdőlősi adatok, dőlősz az illesztett derivdőlőlt Lorentz-gdőlőrbe Mn minta esetdőlőn, $m_I = 5/2$

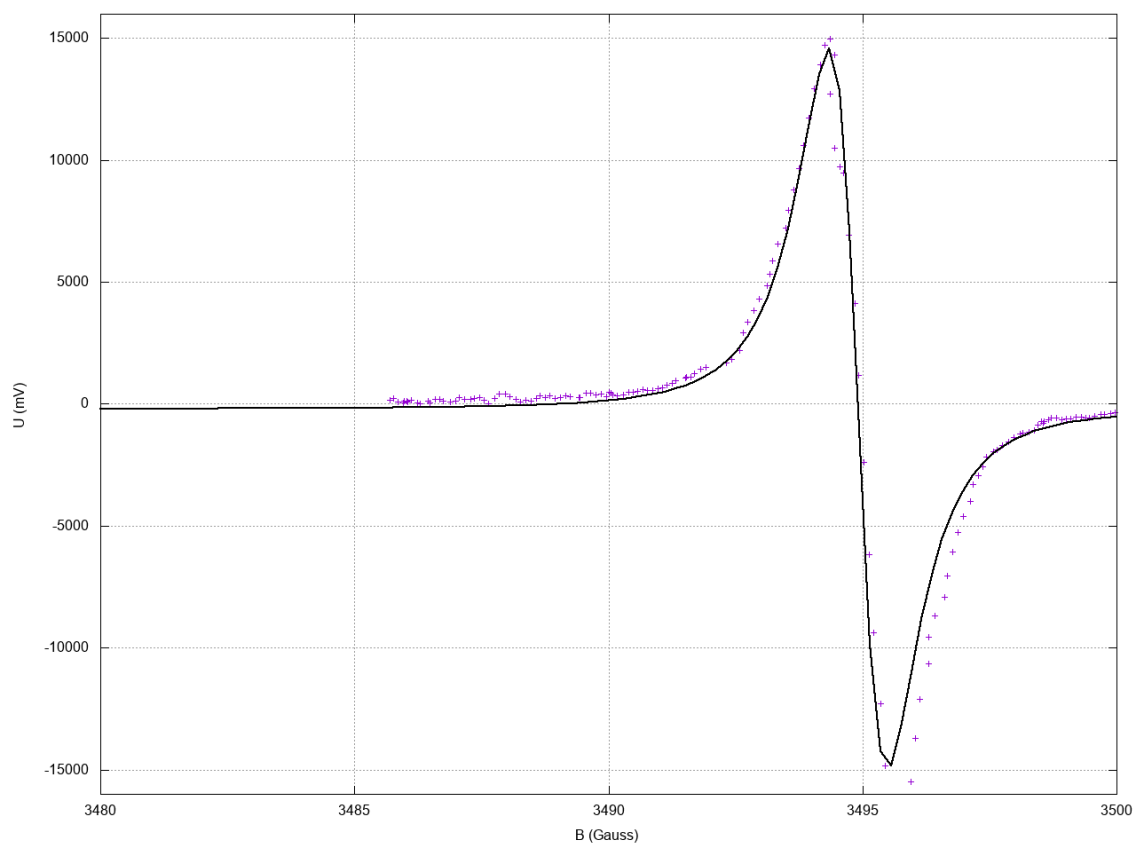
6. ábra. A mérési adatok, és az illesztett derivált Lorentz-görbe Mn minta esetében, $m_I = 3/2$

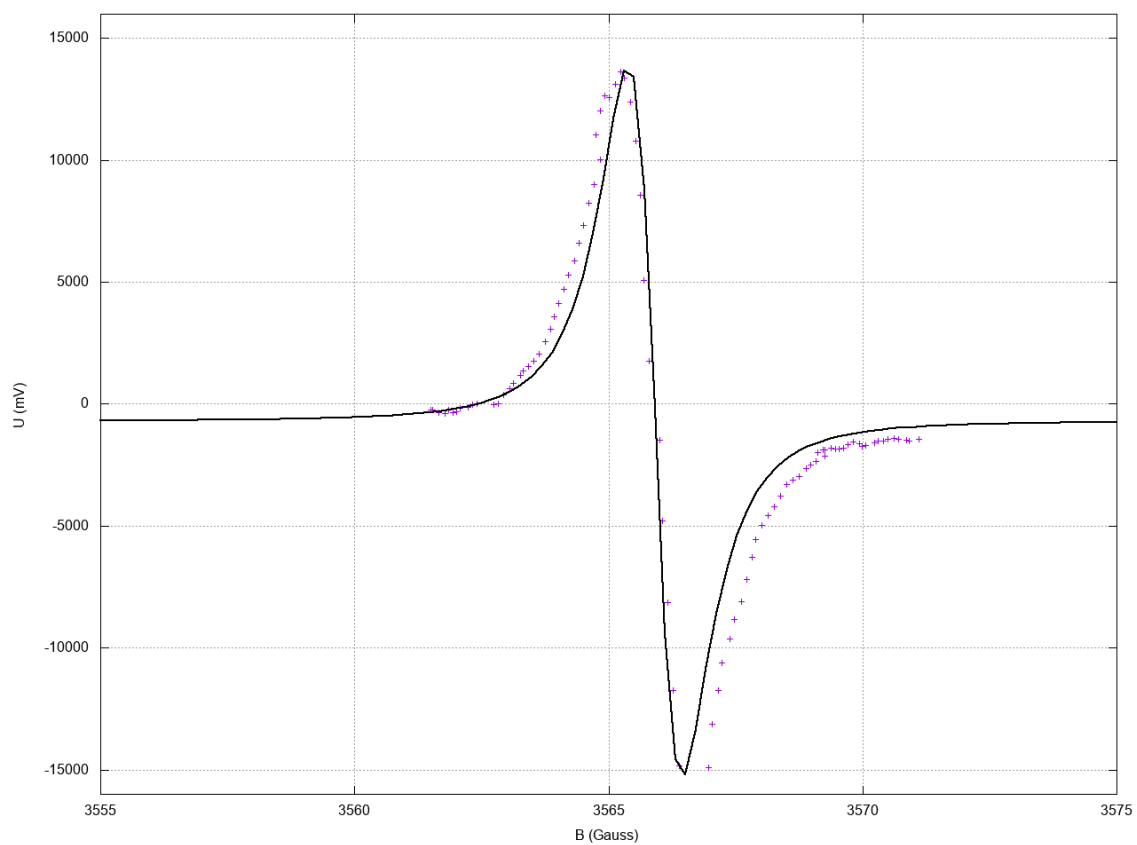
7. ábra. A mérési adatok, és az illesztett derivált Lorentz-görbe Mn minta esetében, $m_I = 1/2$

8. ábra. A mérési adatok, és az illesztett derivált Lorentz-görbe Mn minta esetében $m_I = -1/2$

9. ábra. A mérési adatok, és az illesztett derivált Lorentz-görbe Mn minta esetében, $m_I = -3/2$

10. ábra. A mérési adatok, és az illesztett derivált Lorentz-görbe Mn minta esetén, $m_I = -5/2$